

TREBA LI MUZEJU MODERNE I SUVREMENE UMJETNOSTI RIJEKA STALNI POSTAV

KATERINA JOVANOVIĆ □ Rijeka

IM 55, 2024.

POGLEDI, DOGAĐAJI, ISKUSTVA
VIEWS, EXPERIENCES, EVENTS

sl.1. Galerija likovnih umjetnosti 1949.
(pogled na dvoranu 20)

sl.2. Muzej moderne i suvremene umjetnosti,
Dolac 1/II (1956. – 2017.); 1962. je naziv
ustanove promijenjen u Moderna galerija

sl.3. Muzej moderne i suvremene umjetnosti,
Dolac1/II

sl.4. Muzej moderne i suvremene umjetnosti
2003., kada je promijenio naziv u Muzej
moderne i suvremene umjetnosti (H-objekt
bivše tvornice „Rikard Benčić“)

Na 26. Općoj konferenciji ICOM-a u Pragu 2022. generirana je nova definicija prema kojoj je muzej neprofitna trajna institucija u službi društva koja istražuje, prikuplja, čuva, interpretira i izlaže materijalnu i nematerijalnu baštinu. Otvoreni za javnost, pristupačni i uključivi muzeji potiču različitost i održivost. Među ostalim, djeluju i komuniciraju etično, profesionalno i u suradnji sa zajednicama nudeći različite mogućnosti za edukaciju, uživanje, promišljanje i razmjenu znanja. Ta proširena verzija prvi put spominje „etičnost“, „uključivost“, „pristupačnost“ i „održivost“ ističući velike promjene uloge muzeja, ali i oplemenjujući jednu od njegovih glavnih zadaća – prikupljanje predmeta i dokumenata koji se odnose na jedno specifično i točno određeno područje znanja (muzej nacionalne povijesti, prirodoslovni muzej, etnografski muzej, muzej suvremene umjetnosti itd.).

Već je krajem 19. stoljeća William Morris sugerirao da muzeji pripadaju izrazito obrazovnom tipu institucije, a ono čemu nas oni trebaju naučiti nije puka mrtva povijest. S razvojem društva i modificiranjem kulturoloških ideologija i matrica svjedočimo transformacijama i kulturno-umjetničkih struktura, poglavito se referirajući na uloge kustosa i muzejskih institucija. Tako se od 1960-ih nadalje zbog tehnološkog napretka te promjene paradigme, a samim time i ljudske svijesti – kako o životu, tako i o umjetnosti – uloga muzeja u društvu ponešto izmijenila zahvaćajući danas i dva iznimno važna polja suvremene masovne kulture: obrazovanje i izdavačku djelatnost. Stoga muzej odavno ne asocira samo na kabinet čudesa, prašnjavi artefakt u drvenoj vitrini ili pak na sliku na zidu, kako se u javnosti često pogrešno percipira, već podrazumijeva mnogo kompleksniji splet muzeoloških i muzeografskih radnji i akcija.

Kada govorimo o muzejima, nerijetko ih doživljavamo s obzirom na njihov specifikum, odnosno na stalni postav, koji je ujedno i „identifikacijski dokument“ svakog muzeja te zasigurno najsloženiji komunikacijski oblik muzejske prakse. Upravo je stalni postav kuriozum, jedinstven i autentičan, i stoga je njegovo uspostavljanje u svakoj muzejskoj instituciji izrazito važno. Budući da je kao središnje mjesto ovog teksta postavljen Muzej moderne i suvremene umjetnosti (MMSU) u Rijeci, njegova se važnost očituje u vrlo složenom procesu pružanja povijesnog pregleda velikih umjetničkih sustava poput modernizma ili postmodernizma, ali i u afirmiranju suvremenosti kroz umjetnike, njihove aspiracije te, u konačnici, kroz artefakte. Iako MMSU već više od 70 godina vrlo dobro kotira na kulturnoj sceni, njegova se manjkavost očituje u nedostatku stalnog postava. Osim nekoliko izložbenih pilot-projekata koji su eksperimentalno transformirali dvorane muzeja u mogući stalni postav, prostorna potkapacitiranost i dugogodišnja borba za preseljenje MMSU-a dodatno su otežali njegovu realizaciju.

Poznato je da nukleus MMSU-a čine umjetnine formirane u 11 zbirki (Zbirka „Božidar Rašica”, Zbirka crteža, Zbirka fotografija, Zbirka grafike, Zbirka medijske umjetnosti, filma i videa, Zbirka „Mirko Ilić”, Zbirka plakata, Zbirka „Romolo Venucci”, Zbirka skulptura, Zbirka „Slavko Grčko”, Zbirka slikarstva) koje, iako nezaobilazna kulturna vrijednost, ipak ostaju pohranjene u depou. Neka od kapitalnih djela hrvatske moderne umjetnosti te djela koja su odraz povijesnih procesa razvoja Rijeke i riječkog prstena, ali i skupljačke politike od 1940-ih do danas, bogato dokumentiraju kulturne prakse u posljednjih sedam desetljeća. Stoga će u sljedećih nekoliko poglavlja biti riječ o fazama kroz koje se MMSU razvijao i obrađivao građu, o primjerima putem kojih su testirane ideje za stalni postav, ali i o budućim planovima koje će Muzej u novoj zgradi podignuti na višu razinu i približiti standardima koji mu priliče i koji zadovoljavaju njegove potrebe.

MMSU od osnutka 1948. do danas

Današnji Muzej moderne i suvremene umjetnosti osnovan je 1940-ih godina kao Galerija likovnih umjetnosti. Odmah nakon oslobođenja Rijeke 1945. pojavila se inicijativa za otvaranjem Galerije i počinje prikupljanje građe. Iako se u nekim dokumentima navode i ranije godine, Galerija počinje raditi 1. siječnja 1948., a pripreme za njezino otvaranje vodi direktor, akademski slikar Vilim Svečnjak. Sljedeće godine, točnije 2. svibnja 1949., u čast 30. obljetnice osnivanja Komunističke partije Jugoslavije, na drugom katu Guvernerove palače (tadašnji Centralni dom kulture, sada Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja) Galerija otvara vrata javnosti i službeno počinje djelovati. Taj povijesni trenutak pratila je izložba koja je zauzimala oko 300 m² izloženog prostora i činila jezgru prve muzejske zbirke, a ujedno je bila prvi stalni postav Galerije likovnih umjetnosti. Dobro promišljen, čist i prohodan izložbeni postav kronološki se i tematski protezao kroz predsoblje, hodnik, pet soba i balkon.

„U predsoblju Galerije bile su 'stare' slike i crteži 'bez oznake' nepoznatih autora; slijedile su prostorija s grafikama odnosno crtežima na temu Narodnooslobodilačke borbe i obnove zemlje te dvije prostorije s radovima iz 19. st., dok su na balkonu, u hodniku te u još dvije prostorije bili izloženi radovi iz 20. st.”¹ Kao preteča današnjeg MMSU-a prvi stalni postav Galerije predstavljao je dokumentarnu građu koja tako dobiva svoju umjetničku vrijednost i ostaje kao zalag budućnosti. Radovi iz različitih medija (slikarstva, crteža i grafike, skulpture...) i likovnih motiva (žanr-scene, krajolici, portreti, aktovi...) svojim konstelacijama čine snažnu cjelinu propitujući i potvrđujući sljedeće.

a) Ulogu žene koja je „u društvenoj kronici tog vremena sveprisutna kao snažna nositeljica promjena nakon svršetka rata”. Iako je položaj žena 1949. znatno promijenjen – ona je trudbenica, udarnica, glasačica – kontekst žene koji se iščitava iz postava ipak je emotivan, nježan i snažan ženski lik: to je „žena zavodnica uhvaćena u češljanju na kroki crtežu Vanje Radauša, fizički i emotivno izmorena žrtva na ekspresivnom prikazu majke s djetetom Petra Šimage ili odbornica u narodnoj nošnji, pri čemu njenu funkciju ne prepoznavamo ni po čemu osim po naslovu slike Zlatka Price”.²

b) Nadalje, tema pejzažnog slikarstva posebno je bila zastupljena u sobama s izlošcima iz 19. i 20. stoljeća, među kojima se najviše ističe primorski krajolik. Uz cijelu paletu različitih tehnika i ekspresija, primorski krajolici prenose sjećanje i nostalgiju umjetnika koji se ne libe istaknuti vezu s krajem iz kojega su potekli i naglasiti neraskidivu vezu čovjeka i prirode.

c) Treći segment činile su vrlo važne društvene teme koje je iznjedrila Narodnooslobodilačka borba i poslijeratna obnova. Osim što je bio temelj za budući MMSU-u, važnost prvoga stalnog postava ogleda se i u imenima okupljenima na izložbi: Željko Hegedušić, Oskar Herman, Miroslav Kraljević, Oton Postružnik, Zlatko Prica, Menci Clement Crnčić, Vanja Radauš i dr.

Galerija likovnih umjetnosti u sljedećim godinama doživljava uzlet. Pozicionirajući se kao muzej koji je s vremenom gradio ugled jedne od najvažnijih i najprestižnijih likovnih institucija u Hrvatskoj, Galeriji se zbog kvalitetnog rada povjerava prezentacija hrvatske umjetnosti i umjetnika na prestižnim međunarodnim manifestacijama. Jedna od prvih takvih prilika zasigurno je bio *Salon 54*, prvi put održan 1954. godine. Kolika je njegova važnost govori činjenica da je to, prije svega, prva izložba suvremenog slikarstva i kiparstva u zemlji koja na saveznoj razini izlaže djela apstraktnih umjetnosti na prostoru bivše Jugoslavije. Usto, vrlo važno obilježje *Salona* odnosi se na današnju izlagačku praksu, osobito na grupne izložbe.

„Do tada izložbe organiziraju, izabiru djela i postavljaju ih sami likovni umjetnici. Povjesničarima umjetnosti i kritičarima ostavljena je mogućnost valorizacije, ali tek nakon izložbe koju su koncipirali likovni umjetnici. Zato članovi odbora napominju da žele sudjelovati u javnom životu, aktivno djelovati, praktički analizirati suvremena zbivanja, tumačiti aktualne pojave jednim novim instrumentarijem – izborom djela za pojedinu izložbu. To obrazlažu činjenicom da su umjetnici pristrani, individualno zainteresirani u odabiru, zbog vlastitih ideja o radu, a da je nepristrana arbitraža primjerenija nekome tko direktno ne sudjeluje u stvaralaštvu.”³ Tako *Saloni* iz 1954. i 1956. postaju jedine likovne manifestacije u zemlji čija organizacija i provedba u cijelosti pripadaju povjesničarima umjetnosti i kritičarima,

¹ Diana Zrilić, „120 umjetnina na drugom katu”, preuzeto s: <https://mmsu.hr/dogadaji/120-umjetnina-na-drugom-katu/>

² Isto.

³ Isto.

sl.5. Prizemlje Muzeja moderne i suvremene umjetnosti, Krešimirova 26 c

sl.6. Izložbena sala Muzeja moderne i suvremene umjetnosti, Krešimirova 26 c

što u konačnici utire put tematskim, studijskim, konceptijskim i autorskim izložbama, dok žiriranje postaje uvjet bez kojega se ne može. *Salon 54* postaje okosnica novoga, angažiranog i principijelnog pristupa, što navodi na rađanje novih praksi. Tako idući *Saloni* (1959., 1961. i 1963.) polako gube potporu kulturnih centara, koji i sami počinju organizirati slične manifestacije – i na kraju gasnu.

Nakon njih Galerija likovnih umjetnosti, koja 1962. mijenja naziv u Moderna galerija, svoj kulturni dignitet izgrađuje i kao začetnik-domaćin najvažnijih izložaba na ovom području, poput *Bijenala mladih umjetnika* (1960.) kao promocije najnovijega umjetničkog stvaralaštva koje traje sve do raspada Jugoslavije 1991. i *Međunarodne izložbe originalnog crteža* (1968. – 2001.). Prepoznajući talent mlađe generacije hrvatskih umjetnika, Moderna galerija od 1990. počinje redovito predstavljati i podupirati mlade umjetnike na međunarodnim manifestacijama poput *Biennala mladih Europe i Mediterana*, održanoga u Marseilleu 1990., Veneciji 1992., Lisabonu 1994., Torinu 1997., Rimu 1999., Sarajevu 2001. i Ateni 2003. Sa širenjem Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, ali i same Galerije, Muzej 1956. mijenja svoje sjedište preseljenjem u ulicu Dolac 1, na drugi kat obnovljene zgrade bivše škole u kojoj je smještena i Naučna biblioteka (danas Sveučilišna knjižnica Rijeka) te Klub kulturnih radnika, i tu ostaje sve do 2017. godine. Profilirajući se kao institucija koja razumije, podupire, živi i stvara modernu i suvremenu umjetnost, Galerija 1999. mijenja naziv u Moderna galerija Rijeka – Muzej moderne i suvremene umjetnosti, da bi se konačno 2003. preimenovala u sada već dobro znan Muzej moderne i suvremene umjetnosti.

Punu 61 godinu Muzej moderne i suvremene umjetnosti na Dolcu je angažirano promicao i stvarao umjetnost i kulturu. Beskompromisno odolijevajući problemima i nedostatcima s kojima se svakodnevno susretalo, stručno osoblje Muzeja predano je stvaralo neke od ključnih retrospektivnih i problemskih izložaba među kojima su: Mirko Ilić, *Retrospektiva*; Pedro Meyer, *Hereze*; *Zagrebačka škola crtanog filma*; Tošo Dabac, *Riječki dnevnik*; Janez Janša, *Život*; Dan Oki, *Retrospektiva 1989. – 2010.*; Vlado Kristl; Dik Bouwhuis, *Turistički pejzaži*; *Sav taj crtež*; *Dom i Svijet*; *Anticipator kriza – Kuda idemo ne pitajte*, retrospektiva Tomislava Gotovca 2017.; *Gdje je ženi mjesto?* 2024. i mnoge druge.

Zasigurno je jedan od najvećih problema MMSU-a bio nedostatak prostora, što je uvelike uzrokovalo da u šest desetljeća svoga aktivnog djelovanja Muzej nije uspio realizirati stalni postav iako inicijative nije nedostajalo. Apeli struke i mnoga pitanja o neadekvatnosti dotadašnjeg prostora upućena osnivaču Muzeja (Gradu Rijeci) vrlo su rijetko postizali konkretne rezultate. Teško je reći zašto tako važna institucija poput MMSU-a, s iznimnim projektima te lokalnom i regionalnom umjetničkom scenom (i međunarodno priznatom), više desetljeća svog djelovanja egzistira na načelu *fortasse erit, fortasse non erit* sanjareći o prikladnoj lokaciji koja će zadovoljiti ono najvažnije – pravila struke. Ipak, razdoblje koje je uslijedilo postaje podnošljivije u trenutku kada Grad 2001. raspisuje natječaj za idejno arhitektonsko rješenje prenamjene T-građevine smještene unutar kompleksa bivše tvornice „Rikard Benčić” u Muzej moderne i suvremene umjetnosti. Prekretnica u djelovanju Muzeja nazirala se na horizontu, ali iznimno dug proces tranzicije poljuljao je obnovljeno povjerenje da će Muzej zaživjeti u svom punom kapacitetu.

Konačno 2003. počinje izrada projektne dokumentacije za novo sjedište Muzeja u objektu bivše tvornice „Benčić”, što je probudilo novu nadu u skoro preseljenje. Nakon 14 dugih godina, u rujnu 2017., MMSU dobiva svoj prostor i počinje djelovati na adresi Krešimirova 26 c, u H-objektu (umjesto u T-objektu) bivše tvornice „Rikard Benčić”. Nekadašnji industrijski kompleks tvornice u sklopu kojega se nalazi i zgrada Muzeja svoj povijesni kontinuitet započinje već u 18. stoljeću kao rafinerija šećera. U 19. stoljeću, kada se počinje formirati i muzejska zbirka, rafinerija šećera postaje tvornica duhana, da bi nakon Drugoga svjetskog rata u njezinim pogonima krenula proizvodnja brodskih dijelova. Već za vrijeme prve tvornice niče i tzv. H-zgrada, koja je služila kao pogonski objekt uz glavnu kasnobaroknu palaču. Upravo je ta zgrada prenamijenjena u novi muzejski prostor. Najstariji povijesni sloj zgrade može se prepoznati po karakterističnome masivnom stupovlju i svodovima u prizemlju. Kao dio kompleksa bivše tvornice „Rikard Benčić”, postindustrijska zgrada preuređena je i prilagođena muzejskim potrebama prema projektu arhitekta Dinka Peranića pod motom *to trebamo – to radimo*.

Projekt je predstavljen na Venecijanskom bijenalu arhitekture 2016. godine. U osnovi projekta su organsko i fazno „zauzimanje“ novog prostora Muzeja koji počinje raditi odmah nakon rješavanja najosnovnijih uvjeta, dok će daljnji tijek uređenja prostora „muzeja u nastajanju“ odgovarati na društvene impulse i potrebe zajednice na način da prati aktualnosti, da izađe na ulicu radi razbijanja ideje o elitizmu umjetnosti i muzeja te da približi kontekst moderne i suvremene umjetnosti širem građanstvu putem radionica, izložaba, predavanja i razgovora.

Stalni postav – izazov ili mit

Nakon preseljenja u vlastitu zgradu Muzej iznova dobiva mogućnost prezentiranja svojih vrijednosti i potencijala te na taj način uspijeva publici približiti svoja umjetnička nastojanja i kulturne politike koje su ga obilježile. Valja ponoviti kako je stalni postav „legitimacija svakog muzeja“⁴ ili, još bolje, „izložba s osobinama vremenskog trajanja i prostorne konstante, koja će publici prezentirati sve specifičnosti muzeja, njegove najznačajnije i najvrjednije eksponate, remek-djela po kojima je poznat i različit od drugih institucija“⁵. Struktura stalnog postava gradi se od predmeta muzejskih zbirki, a koncept samog postava refleksija je muzejskog fundusa, njegove politike otkupa, ali i drugih oblika nabave artefakata (darovanjem, razmjenom, nasljeđivanjem itd.). Osmisliti i realizirati stalni muzejski postav zahtjevan je, kompleksan i interdisciplinarni posao za koji je nužan angažman niza umreženih i dobro odabranih stručnjaka. Točno je da postav mora posjedovati posebnosti i obilježja koja ga ističu, uz druge oblike prezentacije muzejskog materijala, pa možemo reći da je jedno od tih obilježja upravo „stabilnost u odnosu na izbor materijala i vremenska otpornost, tj. relativna dugotrajnost opstanka, koja dosta pozitivno reagira na protok vremena“⁶. Ništa manje nije važno ni obilježje višeznačnosti, koje uz glavnu temu izložbe ne osporava postojanje sadržajne slojevitosti nevidljive na prvi pogled. Vrlo je važno istaknuti kako je jedan od ciljeva stalnog postava generirati ona znanja koja su „akumulirana kroz muzealnost predmeta i njihovo priučavanje, zatim prikaz i prijenos takvog znanja onome tko kao primalac poruke dolazi na muzejsku izložbu želeći otkriti i aktualizirati onu poruku za koju osjeća da mu je dotični muzej može posredovati“⁷.

Je li se MMSU ikada približio ispunjenju spomenutih uvjeta? Jesu li postojale ozbiljne namjere i naponi muzejskih djelatnika, ravnateljstva i osnivača da se usustavi i realizira stalni postav? Već je u ovom tekstu spomenut glavni uzrok zbog kojega je MMSU morao odgađati uspostavljanje stalnog postava: prostor. Indikativno je da su desetljeća podstanarskog statusa i skučenost čuvaonica otežali promišljanje i ozbiljno bavljenje fundusom, a dodatan udarac Muzeju bio je i gubitak Malog salona 2019., koji je 70 godina služio kao referentno identitetsko galerijsko tijelo i pratio Muzej u kulturno-umjetničkim programima.

Ipak, 2017. godine, useljenjem u H-objekt, u prostor unutar kojega će rasti i dodatno se transformirati, Muzej je dobio priliku izgraditi viziju i koncept djelovanja kojim će opravdati svoje postojanje i za postizanje tog cilja iskoristiti temelje jedne od najvažnijih umjetničkih institucija u Hrvatskoj. Na nešto više od 1500 m² uređenog prostora, u četiri izlagačke hale i u prostoru prizemlja, muzejski su stručnjaci tri puta, unutar tri izložbe, ispitali mogućnosti skiciranja i oblikovanja stalnog postava: *Upute za gledanje – Što bi tijelo htjelo?* (2018.); *Riječi za gledanje* (2022.) i *Kud plovi ovaj oblak?* (2023.).

Koncepti tih izložaba na tri su posve različita načina sugerirali u kojem smjeru i na koji način Muzej može prezentirati svoju građu reprezentativno i trajno u vremenu i prostoru, potvrđujući njihovu kvalitetu te promišljanje i modalitet kustosa s ciljem afirmacije muzejskih zbirki, osobito ako znamo da je u ograničenom prostoru i trajanju moguće prikazati samo segment onoga što Muzej čuva. Jednako tako, nužno je istaknuti kako se MMSU 2020. proširio na drugi kat i u tavanjski prostor, a *Strategijom kulturnog razvitka grada Rijeke 2013. – 2020.* predviđeno je saniranje tih prostora, kao i uređenje ostatka prostora u prizemlju. Time MMSU znatno dobiva na prostornosti, čime se uklanja njegov najveći problem – nedostatak prostora, te se otvara prema budućnosti i novome muzejskom modelu.

U čiju korist?

U Zakonu o muzejima jednoznačno se navodi osnovna razlika između galerije i muzeja, a to je muzejska građa. A kako je ona dio javnog nasljeđa, upravljanje njome mora biti u službi javnog interesa. U primjeru MMSU-a, koji se s vremenom profilirao kao institucija koja razumije, podupire, živi i stvara umjetnost, poznato je da je bogati fundus kao rezultat jasne skupljačke politike dugi niz godina dio izlagačkih praksi s ograničenim trajanjem pa se postavlja pitanje čemu aktivno prikupljanje građe koja nakon obrade najčešće ostaje materijalni trag ograničenog trajanja. Zadovoljenje stručnih propisa i poštovanje zakona struke važni su segmenti pravilnoga i uspješnog funkcioniranja muzejske institucije, ali jednako važna funkcija pripada i osnivačima, koji trebaju prepoznati nužnost unaprjeđenja muzeja i financijski podržati održavanje i ulaganje u muzej.

U konkretnom primjeru, uzimajući u obzir iznimna umjetnička ostvarenja iz razdoblja moderne umjetnosti i ostavštinu *Salonâ* koji su, među ostalim, reflektirali i promovirali sjajna imena lokalne scene, kulturni je grijeh prihvaćati letargič-

⁴ Valušek, Berislav, *Salon '54 u Rijeci*, str. 103.

⁵ Ivo Maroević, „Interdisciplinarnost i stalni postav u muzejima“, *Informatica museologica* vol. 20, br. 1-2 (1989): 5.

⁶ Jadranka Vinterhalter, „Novi muzejski postavi“, *Informatica Museologica* vol. 20, br. 1-2 (1989): 14.

⁷ Ivo Maroević, „Interdisciplinarnost i stalni postav u muzejima“, *Informatica Museologica* vol. 20, br. 1-2 (1989): 14.

⁸ Isto.

nost osnivača i dosadašnjih voditelja Muzeja i miriti se sa situacijom u kojoj institucija bogatog nasljeđa desetljećima ostaje egzistirati u ulazi galerije. Riješivši prostornu ograničenost kao ključnu opstruktivnu odrednicu, MMSU sedam godina nakon useljenja u nove prostore i četiri godine nakon proširenja prostornih kapaciteta i dalje u visokom postotku prezentira kulturno-umjetničke sadržaje vanjskih umjetnika i suradnika. Stalni postav podrazumijeva permanentni rad na muzejskoj zbirci, složeni postupak selektiranja najreprezentativnijih objekata; on mora biti generator aktiviranja mentalnih kapaciteta publike, kao i poziv na njezino sudjelovanje, uz pasivno usvajanje sadržaja i ponude njih vrijednosti.

Uistinu je neizbježno zapitati se postoji li stvarni angažman muzejskih djelatnika u nastojanju da MMSU ostvari svoj puni potencijal u smislu idealnoga otvorenog postava, imaju li oni potporu voditelja institucije i prati li osnivač dostatno dobro interese i ambicije institucije koja čuva dragocjenu baštinu prepoznatu kao važan narativ u kulturnom identitetu i brendiranju grada Rijeke i okolice.

Primljeno: 1. srpnja 2024.

LITERATURA

1. Franceschi, Branko. „Stalni postav”. *Muzeologija*, br. 59 (2022): 54–61.
2. Franceschi, Branko. „Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, Hrvatska”. *Informatica Museologica* vol. 37, br. 1–4: 75–81.
3. Maroević, Ivo. „Interdisciplinarnost i stalni postav u muzejima”. *Informatica Museologica* vol. 20, br. 1–2: 14–18.
4. Morris, William. *O umjetnosti i socijalizmu*. Zagreb: BLOK, 2019.
5. Orelj, Ksenija i Sabina Salamon. „Što bi tijelo htjelo?”. U: *Upute za gledanje – Što bi tijelo htjelo?*, 9 – 15. Zagreb: Kerschhoffset, 2018.
6. Šuvaković, Miško. *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky, 2005.
7. Valušek, Berislav. „Salon 54 u Rijeci”. *Život umjetnosti* vol. 36, br. 2 (1983): 98–107.
8. Vinterhalter, Jadranka. „Novi muzejski postavi”. *Informatica Museologica* vol. 20, br. 1–2: 5–7.
9. Zrilić, Diana. „120 umjetnina na drugom katu”. <https://mmsu.hr/događaji/120-umjetnina-na-drugom-katu/>

DOES THE RIJEKA MUSEUM OF MODERN AND CONTEMPORARY ART NEED A PERMANENT DISPLAY

It is telling that decades of tenant status and cramped storage rooms made it difficult to think about and seriously deal with the holdings. An additional blow to the Museum was the loss of the Small Salon in 2019, for it had served as a reference identity gallery body for 70 years and supported the Museum in cultural and artistic programs. Nevertheless, the Museum's move into the H-building in 2017, into a space within which the museum will grow and undergo further transformation, provided an opportunity to build a vision and action concept with which the Museum will justify its existence and, for this purpose, use one of the most important art institutions in Croatia as its foundation stone.

With just over 1,500 m² of space at their disposal in, in four exhibition halls and the ground floor area, museum experts examined the possibilities of sketching and shaping the permanent exhibition in three shows: *Instructions for Watching - What the Body wants?* (2018), *Words to Be Seen* (2022) and *Where Is This Cloud Floating?* (2023). The concepts of those exhibitions suggested in three completely different ways in which direction and in which way the museum can present its material in a way commensurate with its importance, permanently in time and space, confirming the quality of the collection. This is particularly pertinent in view of the temporal and spatial constraints that mean only a segment of what the museum keeps can be presented.

Likewise, it was necessary to point out that in 2020 the MMCA expanded to the second floor and attic space, and with the Strategy of Cultural Development of the City of Rijeka 2013–2020. it is planned to repair these premises, as well as to arrange the rest of the space on the ground floor. In this way, the MMCA has acquired significantly more space, thus overcoming its biggest obstacle and positioning itself openly towards the future and the new museum model.